

Frykt og håndtering av husdyr

Desember 2016

Bakgrunn

Frykt er en emosjonell reaksjon på trussel om en reell fare, som f.eks. et menneske som nærmer seg eller en ukjent gjenstand som plutselig befinner seg i hjemmemiljøet. Angst er derimot en emosjonell reaksjon på trussel om en potensiell fare eller farlig situasjon uten at det er en reelt fryktstimulus til stede. For eksempel er de fleste husdyr redde for å bevege seg på et åpent, ukjent område fordi det potensielt kan innebære fare for å bli tatt av rovdyr siden et åpent område uten noe beskyttelse gjør dem sårbare for angrep. Frykt- og angstreaksjoner og antipredator strategier har utviklet seg gjennom evolusjonen og er derfor funksjonelle responser som bidrar til å beskytte enkeltindividet mot farer og øker sjansen for å overleve. Gjennom domestiseringen – en evolusjonær prosess med genetiske og miljømessige endringer over generasjoner i tusenvis av år) – har vi både valgt ut arter som opprinnelig viste mindre grad av frykt overfor mennesker, samt videre indirekte favorisert avlsdyr som har liten grad av frykt for mennesker. Likevel ser vi at de fleste problemer i praksis med håndtering av dyr i dag er relatert til frykt og manglende tillitt til mennesker.

Dagens praksis

Husdyrholdet har utviklet seg raskt fra mindre familiebruk til større, og mer profesjonelle enheter hvor håndtering av dyr foregår i mindre grad enn tidligere. Selv om den ansvarlige personen på gården har mindre kontakt med hvert enkelt dyr enn tidligere, har noe av denne utviklingen faktisk også vært positiv for dyrevelferd. Blant annet har stadig flere husdyr og produksjonsdyr fått større bevegelsesfrihet i løsdriftssystemer med sosiale grupper. Når enheter blir større og involverer flere dyr, har også management blitt mer profesjonelt, og større enheter gjør det mulig å investere mer i tiltak som kan gjøre daglig håndtering av dyr mer skånsom og effektiv.

Selv i større enheter trenger dyr daglig tilsyn og må behandles og undersøkes av ulike årsaker, de skal insemineres, og må kanskje ha fødselsassistanse osv. Derfor har ikke håndteringsrutiner og tiltak for å redusere frykt fått mindre relevans, snarere tvert imot. Når håndteringen tar kortere tid og den utføres sjeldnere, er det ekstra viktig at den håndteringen som gjøres er av positiv karakter og at systematiske rutiner innarbeides. Det er også fastslått at de fleste atferdsproblemer, inklusive aggresjonsproblemer, har en stor fryktkomponent i seg og at mange av disse problemene kan behandles mer effektivt hvis husdyr blir mer tillitsfulle overfor mennesker og mer trygge i det menneskeskapt miljøet. Negativ håndtering både før og etter fødsel medfører frykt og stressreaksjoner, som har mer eller mindre irreversible konsekvenser for avkommenes utvikling og atferd helt fram til voksen alder og til og med over generasjoner (epigenetiske effekter), også med langsiktige konsekvenser for produktivitet. Avlsdyr med høy grad av frykt viser også en dårligere morsatferd og dermed dårligere evne til å ta vare på avkom fram til avvenning. Minimal og positiv håndtering gir noenlunde samme effekter på velferd og produksjon i forsøkssammenheng hos mange produksjonsdyr, mens uforutsigbar håndtering kanskje er den største kilden til kronisk stress..

Temperament og frykt har ofte relativ høy arvbarhet hos fleste husdyrarter. Dette betyr at det er mulig å redusere frykt og øke tillitt til mennesker gjennom systematisk avlsarbeid. Økt tillitt til mennesker gjør det lettere å håndtere dyr og det vil bli færre tilfeller hvor tvang og negative metoder praktiseres. Også hos sportshest er det sterke argumenter for å implementere håndterbarhet i avlsarbeidet slik at færre hester blir utsatt for tvang og straff for å oppnå gode resultater. Økt tillitt overfor mennesker vil i tillegg til å redusere stressnivået hos husdyr generelt også ha positive effekter på reproduksjon og produktivitet. Høy grad av tillitt overfor mennesker hos avlsdyr medfører for eksempel bedre morsatferd og redusert risiko for at avkom dør kort tid etter fødsel (f.eks. hos gris, sau, rev). Dette gir derfor en vinn-vinn situasjon, og tillitt overfor mennesker vil være relevant å implementere i avlsarbeidet hos de fleste husdyrarter siden det gir positive effekter både på velferd og produksjon. Tillitt overfor mennesker er dessuten ikke knyttet til lavere grad av respons på andre stimuli eller reaktivitet generelt som jo ellers kunne ha vært et ankepunkt.

Rådets vurderinger

- Det er uheldig for dyr-menneske-forholdet dersom teknologiske hjelpemidler for overvåkning av dyr benyttes som en erstatning for menneskelig kontakt med dyrene. Et dårlig dyr-menneske-forhold kan føre til økt frykt og angst hos dyrene og gjøre håndtering og behandling vanskelig.

- De fleste atferdsproblemer har sitt utspring i frykt. Mange av disse problemene kan behandles mer effektivt hvis husdyr blir mer tillitsfulle overfor mennesker og mer trygge i det menneskeskapede miljøet.
- Frykt og angst blant husdyrene kan få irreversible konsekvenser for dyret selv, dets produksjon og dets avkom

Rådets anbefalinger

- Moderne teknologi og muligheter for automatisk overvåkning av dyr bør komme i tillegg til – ikke i stedet for – menneskelig kontakt og inspeksjon.
- Rådet for dyreetikk anbefaler alle husdyrorganisasjoner å innarbeide håndteringsrutiner og miljømessige tiltak for å redusere frykt i husdyrpopulasjonene
- Det bør drives bevisst avl for reduksjon av frykt og økt tillitt til mennesker hos husdyr som håndteres regelmessig